

## Etos u politici - Küng i Stepinac

Hans KÜNG, *Svjetski ethos za svjetsku politiku*, Intercon, Zagreb, 2007., 317 str. (prijevod s njemačkoga jezika: Berislav i Josip Baotić, Alen Kristić, Mato Zovkić).

Čitatelje koje zanimaju analize političkih tema na razmeđu drugoga i trećega tisućljeća sigurno će obradovati knjiga poznatog švicarskog teologa Hansa Künga (r. 1928.), *Svjetski ethos za svjetsku politiku*. To je ustvari prijevod prvoga dijela njegova djela *Weltethos für Weltpolitik und Weltwirtschaft* (Piper Verlag, München, 1997.), dok je drugi dio istoga izvornika izdan pod naslovom *Svjetski ethos za svjetsko gospodarstvo*. Predviđen je prijevod i treće knjige u 2008. god., *Svjetski ethos za znanost* (*Wissenschaft und Weltethos*, Piper, 1998.). Kao poznavatelj svjetskih religija, Küng je osmislio i projekt *Svjetske etike*, tako da je on u ovom području "kod kuće". Djelo o etosu u politici i gospodarstvu neki drže remek djelom.

Knjiga *Svjetski ethos za svjetsku politiku* na prvim stranicama sadrži kazalo, uvod i predgovor hrvatskom izdanju, da bi autor potom opširno uveo u pitanja vizije usmjerene prema budućnosti (str. 17). Vizija se nije mogla očekivati od velikih ideologija kao pseudo vjera u posljednjih 200 godina, a pogotovo ne od realsocijalizma i komunizma koji su se u Europi urušili nakon 1989. god. Küng je svjestan da je teško predložiti sigurnu viziju budućnosti, ali se nada da bi bar duhovni temelji čovječanstva mogli biti orijentacija za pogled unaprijed. On se u tom pogledu ne smatra sanjarom i ovom knjigom otkriva novo vrednovanje etosa u politici i gospodarstvu.

Knjiga doduše počinje diplomacijom, ali sam Küng kaže da to nije knjiga o diplomaciji, već neuvijena i jasna motrišta o viziji budućnosti. On unaprijed odbacuje prigovore o svojoj "političkoj neupućenosti" i "čudorednoj oholosti" tvrdnjom da se stalno kritički preispituje na temelju proučavanja kroz pola stoljeća i svojih opširnih istraživanja. To je temelj na kojemu skicira razvoj vizije *svjetskog etosa* (str. 21, 22). Međutim, on svoju političku neupućenost ipak dijelom pokazuje iznoseći neke nekritičke i krive procjene o ratu u bivšoj Jugoslaviji 90-ih godina 20. st., a osobito olake sudove o Stepincu, kako ćemo vidjeti kasnije.

Djelo sadrži šest poglavlja s 88 podnaslova, tako da je ovdje moguće samo uputiti na glavne Küngove ideje. Prvo poglavlje raspravlja o staroj *realpolitici* koja se samo ponavlja, a njezin tipičan protagonist je H. Kissinger. S europskim porijeklom i američkom političkom pragmatikom ministra vanjskih poslova (1973.-1977.), Kissinger smatra da cilj vanjske politike nije mir i pravednost, nego tehnikom manipulacije i zavjere dovesti do ravnoteže moći, smanjenja kriza i do sigurnosti, ako je moguće bez rata. U igri ovakve svjetske politike staroga kova, etos nije našao svoje mjesto. Moralne vrednote se izruguju i zamjenjuju riječima: osjećaji, emocije, sućut, retorika, križarsko razmišljanje, prozelitizam i sl. (str. 31). Kissingerova vanjska politika jest "mješavina diplomacije i nasilja" (str. 34), a primjeri za to su: destabilizacija Čilea svrgavanjem Allendea i uspostavom diktature Pinochea (1971.), igre oko Izraela, Egipta, Sirije i Palestine, brutalni rat u Indokini, Kambodži, božićno bombardiranje Hanoja, rat u Vijetnamu... To je suvremeno zapostavljanje morala u politici ili ostvareni makijavelizam kao mjerilo politike. Slično je i s Bismarckovom i potom

Hitlerovom politikom prve polovice 20. st. (str. 52, 54), ali i s ranijim primjerima Francuske u 17. i Engleske u 18. st.

Na početku drugoga poglavlja riječ je o pokušaju američkoga predsjednika W. Wilsona oko uspostave nove svjetske politike nakon iskustva Prvoga svjetskog rata i to kroz trostruki prijedlog: sloboda za sve narode, poštivanje pravde za sve, te očuvanje mira uspostavom Lige naroda. Sve se ipak pretvorilo u politiku "realista" kroz moć u službi mira (str. 63). Nerješavanje političko-diplomatskih i ratnih sukoba, teoretičare je dovelo do neriješenih etičkih pitanja o ovim temama. Küng ovdje naširoko raspravlja o brojnim teoretičarima, osobito o sukobu moći i morala (str. 82), politike i etike (str. 91). Teme se nastavlja ju i kroz treće poglavlje gdje se raspravlja o politici koja bi morala proizlaziti iz odgovornosti. Kao karakteristične teme ovdje mogu poslužiti naslovi: *Za nuždu i nemo-ralan?* ili *Smiju li političari lagati?*

Temelj svjetskoga društva Küng vidi u prihvaćanju svjetskoga etosa. Iznese se potom sažete teze u autorovoj ranijoj knjizi *Projekt svjetski ethos* i to je ustvari sadržaj četvrtoga poglavlja. Ključna pitanja svjetskih nesporazuma i njihova razrješenja nalaze se u demokraciji koja neće opstati bez udruživanja i uvažavanja vjernika i nevjernika, bez dijaloga među uljadbama i vjerala kao uvjetu za mir, te bez globalnoga etosa utemeljenoga na minimumu zajedničkih ljudskih vrednota (str. 135). Riječ je i o općim etičkim standardima, o istini i pravdnosti, ljudskosti, o "zlatnom pravilu", o pravima utemeljenim na čudorednosti; iz današnjega svijeta treba izbaciti laži i prijevare, varke i licemjerja, ideologije i demagogije.

Izazov za svjetske religije jest svjetski mir i to je središnja tema petog dijela Küngove knjige. Od Francuske revolucije do

danas, on navodi pet faza velikih nesporazuma ili ratova: ratovi kraljeva i vlada, nacija, ideologija, civilizacija, te i vjera kao smetnji svjetskome miru. Za to navodi i primjere sjeverne Irske, Jugoslavije, Filipina, Bliskoga istoka i sl. (str. 161). Autor se ipak ne slaže s poznatim Huntingtonovim fatalizmom odnosa civilizacija.

Iako Küng ostavlja dojam dobrog poznavatelja svjetskih političkih odnosa, začuđuje njegova loša interpretacija nekih ratnih događanja 90-ih godina u komunističkoj Jugoslaviji za koja čak kaže da su "kobne pogreške" (str. 171-174), iako unaprijed odbacuje eventualne prigovore o svojoj "političkoj neupućenosti" i oholosti. (str. 21). Ipak, ostaje njegov neutemeljen prigovor o brzom priznavanju Slovenije i Hrvatske, kao da one na to tobože nemaju pravo nakon desetljeća represije političkih, gospodarskih i nacionalnih prava i, napokon, nakon same agresije. Druga Küngova "kobna pogreška" jest neshvatljiva tvrdnja da je rat u Bosni bio "gradanski", slično i "gradanski rat u bivšoj Jugoslaviji" (str. 161), mada spominje i "očiglednu srpsku agresiju" (str. 171). Treba reći da kvalifikaciju rata kao "gradanskog" prihvaćaju oni koji zaboravljaju njegov izvorni agresorski karakter. Uvijek treba razlučiti novinarsku i političku propagandu od stvarnosti! Istina, u "pogrešku" Küng ubraja i kriva nastojanja EU-a, UN-a i SAD-a oko opstanka jugoslavenske zajednice; spominje Tudmanovu "agresivnu politiku" prema vani (str. 172), njegovo neprihvaćanje "od velikog broja pučanstva" (str. 173). Küng ipak potvrđuje neospornu činjenicu da je bolja diplomacija zapadnih sila ipak mogla spriječiti rat u bivšoj Jugoslaviji, ali je i ovdje "politika interesa bez ethosa" dovela do zločina (str. 178). U tom kontekstu govori o tri modela Europe: Tehnokratski model u funkciji ekonomije i politike, krš-

ćanski obnovljena Europa, te etički utemeljena zajednica. Autor smatra kako se prijeteći islamski fundamentalizam može prevladati uvažavanjem zajedničkih korijena židova i kršćana, općenito mjerama izgradnje povjerenja među vjerama, te uništavanjem stereotipnih slika neprijatelja (str. 203-213).

U katastrofalno nepoznavanje događaja iz Drugoga svjetskog rata ide i Küngova fraza da je "katoličko-hrvatska ustaška država" ubijala desetke tisuća Srba. Ne treba nijekati ni ustaške ni druge zločine, ali je protivno istini da je to radila "katolička" država (takvom nije ni proglašena). Laž kojoj je autor nasjeo i dalje je prenosi, odnosi se osobito na zločine koji su se dogadali "bez prosvjeda tadašnjeg katoličkog nadbiskupa u Zagrebu Alojzija Stepinca" (str. 176). Ostaje pitanje tko ga je tako informirao, ali i pitanje bi li i Küng odbio ući u zagrebačku katedralu u kojoj je Stepinac pokopan kako se opredijelio i napisao jedan sarajevski (crkveni) autor? Nepoznavanje Stepinčevih prosvjeda, za Künga valjda i jest razlog da je ustaška država bila "katolička". Da se Küng potrudio, lako je mogao doći do dokumenata kojima Stepinac itekako prosvjeduje protiv ubijanja; nije to učinio i tako ostaje ljaga na istinitosti njegova pisanja i to kao podrška komunističkim objedama i poznatim lažima.

U sasvim drugom kontekstu, u knjizi je uočljiv i autorov prosvjed protiv "Woytylisma" i dokumenta Ivana Pavla II. iz 1995. god., *Evangelium vitae*. Autor napada stavove Crkve kojima ona "u stvarnosti potiče pobačaj" dok zabranjuje kontraceptivne metode (str. 187). Očito, zbog sličnih stavova Küngu je svojevremeno i bila oduzeta "venia docendi".

Posljednji podnaslov Küngove knjige govori o politici mira. Naime, dosadašnja

iskustva upućuju na to da se ratovima ne postiže blagostanje ni u pojedinim nacijama ni u suodnosima. Potrebna je nova paradigma međunarodnih odnosa. Küng ne daje rješenja, nego skicira moguću viziju i nudi poticaje u svjetskoj politici kroza svjetski etos. Umjesto sukoba, on govori o razgovoru između uljudbi/civilizacija (str. 223 sl.). Klasični uvjeti za "pravedan rat" (Augustin, T. Akvinski, De Vittoria, Suarez) teško se ispunjavaju i većina ratova ostaje nemoralna (str. 250). Upravo zato je izazov današnjega vremena u primjeni svjetskoga etosa u ljudskoj zajednici.

Ovom knjigom Küng nudi nacrt za budućnost s temeljima u općem dobru posredstvom zajedničkih etičkih vrednota. Je li to još jedna ljudska utopija, to ne ovisi o autoru.

Na kraju knjige nalaze se obimne bilješke i autorove riječi zahvale suradnicima. Čitanje ovoga djela uvelike olakšava i doneseni pojmovnik imena. Predstavljena su i brojna Küngova izabrana djela, te kraći prikaz njegova života i rada čime se upotpunjava slika o ovom plodnom teologu i piscu.

Tomislav Jozić

## Etos u gospodarstvu

Hans KÜNG, *Svjetski ethos za svjetsko gospodarstvo*, Intercon, Zagreb, 2007., 261 str. (prijevod s njemačkoga: Josip Baotić, Katica Knezović).

Kao drugi dio poznatoga jedinstvenoga Küngova djela *Weltethos für Weltpolitik und Weltwirtschaft* (1997.), Intercon je 2007. god. izdao zasebnu knjigu o ulozi etosa u pitanjima svjetskoga gospodarstva.